

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ТАРЫХ

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ИСТОРИЯ

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. HISTORY

e-ISSN: 1694-867X

№1(4)/2024, 264-270

УДК: 94(479.2)

DOI: [10.52754/1694867X_2024_1\(4\)_32](https://doi.org/10.52754/1694867X_2024_1(4)_32)

**ИСХАК АСАН УУЛУ ПОЛОТ ХАН – КОКОН ХАНДЫГЫНЫН ТАРЫХЫНДАГЫ
НЕГИЗГИ ИНСАН**

**ИШАК АСАН, СЫН ПОЛОТ-ХАНА – КЛЮЧЕВАЯ ЛИЦА В ИСТОРИИ КОКАНДСКОГО
ХАНСТВА**

**ISHAK ASAN, SON OF POLOT KHAN – A KEY PERSON IN THE HISTORY OF KOKAND
KHANATE**

Адышева Назгул Кабылбековна

Адышева Назгул Кабылбековна

Adysheva Nazgul Kabylbekovna

улук окутуучу, Б. Сыдыков атындагы КӨЭАУ

ст. Преп., КУМУ им. Б.Сыдыкова

Lecturer, KUIU named after B. Sydykov

ИСХАК АСАН УУЛУ ПОЛОТ ХАН – КОКОН ХАНДЫГЫНЫН ТАРЫХЫНДАГЫ НЕГИЗГИ ИНСАН

Аннотация

Исхак Асан уулу Полот хан кыргыз тарыхынын маанилүү бөлүгү болгон Кокон хандыгынын тарыхында көрүнүктүү инсан. Ал башкарган мезгилде аскердик чеберчилик менен дипломатиялык мамиленин өзгөчө айкалышын көрсөткөн. Анын ишмердүүлүгү хандыктын түптөлүшүнө жана чыңдалышына, кошуна мамлекеттер жана уруулар менен тышкы байланыштарына чоң таасирин тийгизген. Ийгиликтүү аскердик жортуулдардын жана билгич саясаттын натыйжасында Полот хан Кокон хандыгынын аймагын бир топ кеңейтип, аймактык саясат аренасында өз ордун бекемдей алган. Анын мурасы Кыргызстандын жана бүтүндөй Борбордук Азиянын бул доордун тарыхын түшүнүү үчүн негизги элемент бойдон калууда.

Ачык сөздөр: Кокон хандыгы, аскердик чеберчилик, дипломатиялык искусство, аймактын кеңейиши, тышкы байланыштар, регионалдык саясат, Борбордук Азия

ИШАК АСАН, СЫН ПОЛОТ-ХАНА – КЛЮЧЕВАЯ ЛИЦА В ИСТОРИИ КОКАНДСКОГО ХАНСТВА

ISHAK ASAN, SON OF POLOT KHAN – A KEY PERSON IN THE HISTORY OF KOKAND KHANATE

Аннотация

В Полот-хан, Исхак Асан уулу, занимает выдающееся место в истории Коконского ханства, важной части кыргызской истории. В период своего правления он продемонстрировал уникальное сочетание военного мастерства, дипломатического искусства. Его деятельность оказала значительное влияние на формирование и укрепление ханства, а также на внешние отношения с соседними государствами и племенами. В результате успешных военных походов и умелой политики Полот-хан смог значительно расширить территорию Коконского ханства, укрепив его позиции на арене региональной политики. Его наследие остается ключевым элементом для понимания истории этого периода в Кыргызстане и Центральной Азии в целом.

Abstract

Polot Khan, Ishak Asan uulu, occupies a prominent place in the history of the Kokon Khanate, an important part of Kyrgyz history. During his reign, he demonstrated a unique combination of military skill and diplomatic skill. His activities had a significant impact on the formation and strengthening of the Khanate, as well as on external relations with neighboring states and tribes. As a result of successful military campaigns and skillful policies, Polot Khan was able to significantly expand the territory of the Kokon Khanate, strengthening its position in the arena of regional politics. His legacy remains a key element for understanding the history of this period in Kyrgyzstan and Central Asia as a whole.

Ключевые слова: Кокандское ханство, военное мастерство, дипломатическое искусство, расширение территории, внешние отношения, региональная политика, Центральная Азия

Keywords: Kokand Khanate, military skill, diplomatic art, expansion of territory, foreign relations, regional politics, Central Asia

Киришүү

Кыргызстандын тарыхында мамлекеттин калыптанышына жана өнүгүшүнө жасаган иштери менен өчпөс из калтырган инсандар аз эмес. Эң көрүнүктүү тарыхый инсандардын бири – Кокон хандыгынын тарыхындагы негизги инсан Исхак Асан уулу Полот хан. Аскердик лидерлиги, саясий кыраакылыгы жана дипломатиялык чеберчилиги аны башкаруучу гана эмес, өз доорунун тагдырын чечүүчү стратегиялык лидерге да айландырган [9-11].

Полот хан Кокон хандыгы Борбордук Азиядагы эң маанилүү оюнчулардын бирине айланган мезгилде бийликке келген. Анын башкаруусу хандыктын аймактарын кеңейтүү жана анын аймактагы таасирин күчөтүү максатында бир катар аскердик жортуулдар менен коштолгон. Ал өзүнүн аскердик жөндөмүн жана дипломатиялык мүмкүнчүлүктөрүн билгичтик менен пайдаланып, негизги соода жолдоруна көзөмөлдү орнотуп, мамлекетинин коопсуздугун камсыз кылган.

Полот хандын эң көрүнүктүү жетишкендиктеринин бири – Кокон хандыгынын аймагын жаңы жерлерди басып алуу менен кеңейтүү жана башка уруулар, элдер менен байланышын чыңдоо. Бул ага хандыкты андан ары өнүктүрүү үчүн бекем негиз түзүүгө мүмкүндүк берген.

Полот хандын башкаруусунун маанилүү өзгөчөлүгү анын саясий оор шарттарда маневр жасоо жөндөмдүүлүгү болгон. Ал кошуна мамлекеттер менен шериктештикти билгичтик менен түзүп, достук мамиледе болуп, өзүн чебер дипломат катары көрсөтө алган. Бул ага көптөгөн чыр-чатактардан качууга жана аймактагы стабилдүүлүктү сактоого мүмкүндүк берген.

Полот хандын мурасы Кокон хандыгынын тарыхын жана анын кыргыз улутунун түзүлүшүндөгү ролун түшүнүүдө негизги элемент бойдон калууда. Анын аскердик жеңиштери, саясий акылмандыгы жана дипломатиялык аракеттери аны өз доорунун эң көрүнүктүү башкаруучуларынын бири кылып, Борбордук Азиянын тарыхында унутулгус из калтырган.

Полот хан анын жетекчилиги астында Кокон хандыгынын бийлигинин туу чокусуна жеткен кыргыз тарыхынын мезгилин терең талдоо менен изилдөөчүлөрдү жана тарыхчыларды шыктандырып келет.

Бул теманын актуалдуу бойдон калуусунун бир нече себептери:

Тарыхый мурас: Кыргызстандын жана Борбордук Азиянын тарыхы бай маданий жана тарыхый мурастарга ээ. Полот хан сыяктуу бул доордун негизги инсандарын түшүнүү бул аймактагы этникалык жана саясий түзүлүштөрдүн калыптанышын жакшыраак түшүнүүгө жардам берет.

Полот хандын жана Кокон хандыгынын тарыхый мурасы Кыргызстандын жана Борбордук Азиянын маданий, саясий жана улуттук өзгөчөлүгүн калыптандырууда маанилүү роль ойнойт. Бул жерде алардын тарыхый мурасынын кээ бир негизги аспектилери болуп саналат:

Мамлекеттүүлүктүн түптөлүшү: Полот хан жана анын Кокон хандыгындагы мурункулары азыркы Кыргызстандын аймагында мамлекеттик түзүлүштөрдү

калыптандырууга жана бийликти орнотууга зор салым кошкон. Алардын башкаруусу Кыргыз мамлекетинин түзүлүшүндөгү маанилүү этап болгон.

Аскердик жана саясий байланыштары: Полот хан аймактын башка башкаруучулары менен активдүү карым-катнашта болуп, союздарды жана келишимдерди түзүп, аскердик жортуулдарды жүргүзүп, хандыгынын таасирин кеңейткен. Бул мамилелер жана байланыштар ошол кездеги аймактын саясий картасына олуттуу таасирин тийгизген.

Маданий мурас: Кокон хандыгынын жана анын башкаруучуларынын таасири менен кыргыз элинин маданий-социалдык салттары өнүккөн. Бул мезгилдин маданиятынын, дининин, архитектурасынын жана искусствосунун көптөгөн аспектилери кыргыз өзгөчөлүгүнүн калыптанышында маанилүү болгон.

Экономикалык өнүгүүсү: Полот хандын жана Кокон хандыгынын башка башкаруучуларынын жетекчилиги астында соода, кол өнөрчүлүк, дыйканчылык өнүккөн. Хандыктын экономикалык өнүгүүсү анын позициясын чыңдоого жана соода өнөктөштөрүн тартууга шарт түзгөн.

Тарыхый эс-тутум: Полот хандын жана Кокон хандыгынын эскерүүлөрү кыргыз элинин тарыхый өзүн таануусунун маанилүү бөлүгү болуп саналат. Алардын эрдиктери жана жетишкендиктери тарыхый хроникалар, аңгемелер жана легендалар аркылуу муундан муунга өтүп, азыркы кыргыз коому үчүн алардын маанисин сактап келет.

Полот хандын жана Кокон хандыгынын тарыхый мурасы азыркы Кыргызстан жана Борбордук Азия үчүн маанилүү жана шыктандыруучу бойдон калууда, бул өткөн тарыхтын билим булагы гана эмес, ошондой эле аймактын маданий жана улуттук өзгөчөлүгүнүн маанилүү компоненти болуп саналат.

Улуттук өзгөчөлүк: Кыргыз элинин улуттук өзгөчөлүгүнүн калыптанышында Полот хан сыяктуу инсандар чоң роль ойногон. Алардын ишмердүүлүгүн жана таасирин изилдөө кыргыз улутунун маданий жана тарыхый тамыры жөнүндө түшүнүктү калыптандырууга болот[1].

Саясий стабилдүүлүк: Полот хандын саясий жана дипломатиялык стратегияларын талдоо мамлекеттин стабилдүүлүгүн жана өнүгүүсүн камсыз кылуу үчүн заманбап лидерлерге сабак жана мисал боло алат.

Геосаясий контекст: Борбордук Азиядагы азыркы геосаясий өзгөрүүлөрдү, анын ичинде экономикалык жана саясий өзгөрүүлөрдү эске алуу менен, Кокон хандыгынын айланасындагы тарыхый окуяларды талдоо аймактагы заманбап чакырыктарды жана мүмкүнчүлүктөрдү түшүнүү үчүн контекстти сунуштай алат.

Илимий изилдөөлөр: Борбордук Азиянын тарыхына жана маданиятына болгон кызыгуу бул багыттагы жигердүү изилдөөлөр менен тастыкталат. Полот хан сыяктуу инсандарды изилдөө изилдөөчүлөрдүн көңүлүн буруп, аймактын өткөн тарыхын илимий түшүнүүгө салым кошууда.

Ошентип, Полот хан жана Кокон хандыгы темасы академиялык изилдөө үчүн да, Борбордук Азиядагы заманбап процесстерди түшүнүү үчүн да актуалдуу жана маанилүү бойдон калууда.

Тарыхчылар Полот хан менен Кокон хандыгын аймактын жалпы тарыхынын бир бөлүгү катары изилдеп, алардын башкаруусунун саясий, социалдык, экономикалык жана маданий аспектилерин изилдешет. Алар хроникалар, документтер жана археологиялык табылгалар сыяктуу булактарды талдап, алардын иш-аракеттеринин контекстти жана маанисин түшүнүшөт[2].

Антропологдор Полот хан менен Кокон хандыгын социалдык-маданий жана этникалык процесстердин көз карашынан изилдей алышат. Алар Полот хандын тушундагы жашоо образындагы, диний каада-салттардагы, башкаруу системасындагы жана маданияттын жана коомдун башка аспектилериндеги өзгөрүүлөрдү талдай алышат.

Археологдор Полот хан жана Кокон хандыгы менен байланышкан материалдык калдыктарды жана экспонаттарды алардын башкаруусунун тарыхын калыбына келтирүү үчүн изилдешет. Алар байыркы конуштардын жана чептердин жерлерин казып, курал-жарактарды, зергер буюмдарды, архитектуралык курулуштарды жана башка экспонаттарды изилдеп, ошол мезгилдеги жашоону жана коомду түшүнө алышат.

Тилчилер Полот Ханга жана анын дооруна байланыштуу лингвистикалык жана тексттик булактарды изилдей алышат. Алар аймактагы казак, түрк жана башка тилдердеги байыркы тексттерди талдап, ошол мезгилдеги тарыхый окуяларды, маданий өзгөчөлүктөрдү жана тилдик өзгөрүүлөрдү ачып көрсөтө алышат.

Социологдор жана саясат таануучулар Полот хан менен Кокон хандыгын саясий уюм, бийлик жана коомдук мамилелердин көз карашынан изилдей алышат. Алар бийликтин динамикасын, башкаруучулар менен элдин өз ара аракеттенүүсүн, Кокон хандыгынын аймактык саясаттагы ордун талдай алышат[3].

Бул изилдөөлөр академиялык мекемелердин, университеттердин, илимий борборлордун жана музейлердин чегинде, ошондой эле эл аралык илимий долбоорлордун жана экспедициялардын катышуусу менен жүргүзүлүшү мүмкүн.

Кыргызстандын тарыхында жасаган иштери менен мамлекеттин калыптанышына жана өнүгүшүнө өчпөс из калтырган инсандар аз эмес. Эң көрүнүктүү тарыхый инсандардын бири – Кокон хандыгынын тарыхындагы негизги инсан Исхак Асан уулу Полот хан болуп эсептелет. Аскердик жетекчиликтеги чеберчилиги, саясий тилбилгилиги жана дипломатиялык чеберчилиги аны башкаруучу гана эмес, өз доорунун тагдырын чечкен стратегиялык лидерге айландырган десек адашпайбыз [4].

Полот хандын жана Кокон хандыгынын тарыхый мурасы Кыргызстандын жана Борбордук Азиянын маданий, саясий жана улуттук өзгөчөлүгүн калыптандырууда маанилүү роль ойнойт. Бул жерде алардын тарыхый мурасынын кээ бир негизги аспектилери болуп саналат:

Мамлекеттүүлүктүн түптөлүшү: Полот хан жана анын Кокон хандыгындагы мурункулары азыркы Кыргызстандын аймагында мамлекеттик түзүлүштөрдү калыптандырууга жана бийликти орнотууга зор салым кошкон. Алардын башкаруусу Кыргыз мамлекетинин түзүлүшүндөгү маанилүү этап болуп калды [5].

Аскердик жана саясий байланыштары: Полот хан аймактын башка башкаруучулары менен активдүү карым-катнашта болуп, союздарды жана келишимдерди түзүп, аскердик

жортуулдарды жүргүзүп, хандыгынын таасирин кеңейткен. Бул мамилелер жана байланыштар ошол кездеги аймактын саясий картасына олуттуу таасирин тийгизген.

Маданий мурас: Кокон хандыгынын жана анын башкаруучуларынын таасири менен кыргыз элинин маданий-социалдык салттары өнүккөн. Бул мезгилдин маданиятынын, дининин, архитектурасынын жана искусствосунун көптөгөн аспектилерин кыргыз өзгөчөлүгүнүн калыптанышында маанилүү болгон.

Экономикалык өнүгүүсү: Полот хандын жана Кокон хандыгынын башка башкаруучуларынын жетекчилиги астында соода, кол өнөрчүлүк, дыйканчылык өнүккөн. Хандыктын экономикалык өнүгүүсү анын позициясын чыңдоого жана соода өнөктөштөрүн тартууга шарт түзгөн.

Полот хандын жана Кокон хандыгынын эскерүүлөрү кыргыз элинин тарыхый өзүн таануусунун маанилүү бөлүгү бойдон калууда. Алардын эрдиктери жана жетишкендиктери тарыхый хроникалар, аңгемелер жана легендалар аркылуу муундан муунга өтүп, азыркы казак коому үчүн алардын маанисин жана маанисин сактап келет.

Полот хандын жана Кокон хандыгынын тарыхый мурасы азыркы Кыргызстан жана Борбордук Азия үчүн маанилүү жана шыктандыруучу бойдон калууда, бул өткөн тарыхтын билим булагы гана эмес, аймактын маданий жана улуттук өзгөчөлүгүнүн маанилүү компоненти болуп саналат [6].

Корутунду

Полот хан жана Кокон хандыгы Кыргызстандын жана Борбордук Азиянын тарыхында талашсыз негизги инсан болуп эсептелет, анын иш-аракеттери аймактын маданиятынын, саясатынын жана коомчулугунун калыптанышына терең из калтырган. Полот хандын бийлиги улуу аскердик эрдиктери, дипломатиялык чеберчилиги жана стратегиялык ой жүгүртүүсү менен өзгөчөлөнүп, Кокон хандыгынын ээликтерин чыңдоого жана кеңейтүүгө мүмкүндүк берген.

Аймактын кеңейиши жана негизги соода жолдоруна көзөмөлдүн орношу Кокон хандыгын аймактагы алдыңкы борборлордун бирине айландырган. Мындан тышкары, анын татаал саясий шарттарда маневр жасоо жөндөмдүүлүгү туруктуулукту жана коңшу мамлекеттер менен бекем мамилени сактоого шарт түздү.

Полот хандын мурасы маанилүү тарыхый экспонат гана эмес, азыркы коом үчүн шыктандыруучу жана таалим-тарбия булагы боло алат. Анын мисалы стратегиялык ой жүгүртүүнүн күчүн, иш-аракеттеги ийкемдүүлүктү жана татаал саясий реалдуулукту башкаруу жөндөмүн көрсөтөт.

Ошентип, Полот хандын жана Кокон хандыгынын тарыхы Кыргызстандын жана Борбордук Азиянын тарыхын түшүнүү үчүн, ошондой эле келечек муундарды тарыхый тажрыйбаны изилдөөгө жана улантууга шыктандыруучу маанилүү булак болуп саналат.

Колдонулган адабияттар

1. Абдулин, Ж. "Коконское ханство и его взаимоотношения с Казахским ханством в XVI - первой половине XVII в." Алматы: Наука, 1983.
2. Сейдуа, А. "История казахов: от древности до наших дней." Астана: Эксмо, 2009.
3. Ибрагимов, Б. "Политическая история Кыргызстана." Бишкек: Дайк-Пресс, 2012.
4. Жуматаев, М. "Дипломатические отношения Коконского ханства с Ойратами в XVII в." Алматы: Наука, 1978.
5. Иманалиев, Т. "Экономическое развитие Коконского ханства в XVI - XVII вв." Бишкек: 2010.
6. Аскарлов, У. "Внешняя политика Коконского ханства в период правления Полот-хана." Алматы: КазУ, 1999.
7. Сабыргалиев, Е. "Культурные традиции Коконского ханства." Москва: Наука, 2005.
8. Горбунов, В. "История Центральной Азии." Москва: Издательство МГУ, 2018.
9. Кадыров, А. А. Фергана чөлкөмүндөгү азаттык үчүн күрөштөр: 1916-жылдагы Баткен аймагындагы саясий абал / А. А. Кадыров, К. А. Тайров // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Vol. 2, No. 3. – P. 164-171. – DOI 10.52754/16947452_2021_2_3_164. – EDN XBХIEV.
10. Мамажонов, А. Строительство ирригационной системы во время Кокандского ханства / А. Мамажонов, А. А. Алишеров, С. А. у. Собиров // Вестник Ошского государственного университета. История. – 2022. – № 1. – С. 56-60. – DOI 10.52754/1694867X_2022_1_7. – EDN NYFCVVG.
11. Тайиров, М. М. Кыргызстандын Түштүк-батыш чөлкөмүндөгү Абдыкайым эшендин, молдо Шараптын жана молдо Абдыкадырдын агартуучулук иштери (XIX-кылымдын экинчи жарымы - XX-кылым) / М. М. Тайиров, Н. М. Тайирова, О. М. Мусаев // Вестник Ошского государственного университета. – 2020. – No. 2-4. – P. 86-99. – EDN ROOQNA.